

ЗА ХАРАКТЕРА И ЗАДАЧИТЕ НА ТАЗИ КНИГА *

Богдан Богданов

Писани по различно време в последните десет години, есета, които предлагам в тази книга, възникваха по два начина - направо като писани или след преработка на устни изложения. Така между другите неща, които ги свързват, е и колебанието кой е по-ефективният текст. В писаното слово превес има разбирането. Оттук е и стремежът добрият текст за четене да бъде идентичен на себе си. Докато доброто говорено слово е сдвоено между темата си и оставането на някакво "ние" в момента на говоренето.

Като един вид следствие от колебанието между чистото обсъждане на теми за неутрални читатели и говорене, в което се оформя някакво "ние", моите есета изпаднаха в обективен тон, комбиниран с неемоционална, но все пак годна да уговаря реторика. От една страна, обяснявам термина, правя класификации, от друга, се движа в синонимни редове и редукиции. Този компромис ми се струва подходящ за определена аудитория, която живее в компромиса. Имам предвид тези, които като мен са интелектуално готови за гъвкава идентичност, за това да определят сами груповите си принадлежности, но са под властта на стари възпиращи ги навици. Книгата е адресирана към убедените в модерната моделна индивидуалност, ако употребя термина на Гелнер, които продължават да са атомарни същества и предпочитат ритуалната пред инструменталната социалност.

Моите реторични есета коментират трудностите на преобразуването на затворения живот в отворено модерно съществуване. Опитвам се да поставя под въпрос разпространената представа, че основната проява на този преход е изоставянето на традиционния колективизъм и обръщането към индивида, и да убежда, че става дума за нещо по-сложно - за прехождане от един към друг колективизъм и от един към друг индивидуализъм. Но не толкова обсъждам тази тема, колкото се занимавам с въпроса по какъв начин този преход от атомарен към модулел индивид и от твърда към мека човешка група засяга собствения личен свят.

Щях да съм щастлив, ако можех да постигна в стила си това, което твърдя. Харесваната модулелност би се реализирала стилистично, ако бих поставил едно до друго есетата не само на различни теми, но и в различен стил, допълващи се като различни начини на свързване на "аз" и "ние" за радостно преживяване на винаги ново "мене". Не само непосилността на идеала, но и старите навици ме привързват към определена немодулелна идентичност, която между другите си превъплъщения има и стилистичното измерение на монотонна реторика, готова да предложи тотален отговор на всички възможни въпроси.

Поне не предлагам изводи. Нанизът от есета може да продължи. Въпреки претенцията на монотонната реторика, цялото на книгата е нестабилно. Принципът на несвършеното знание, на който се основава отвореното общество, си казва по

---

* Промяната в живота и текста. Реторични есета за трудностите на преобразуването. Изд. "Отворено общество", С. 1998, с. 5-8.

добър начин думата в това, че моите есета са готови да се коригират и да попаднат в друго единство по същия начин, както в контакта с другите хора изпадаме в изненадващи комбинации и нови нагласи.

Текстът е другата обединяваща тема в тази книга. Трупането на нови текстове е свидетелство за постоянното колебание около някакво единство. Светът ни е даден в текстове, най-вече в тях екстериоризираме неспиращата авантюра на многообразното си свързване и отразяване от цялото на някакъв свят. Живеем в човешка и природна среда от реални и идеални обекти, дадени в думи. Наблюдаваме и се движим в този даден ни, но и правен свят. Правим го самостоятелно и едновременно заедно с други хора. Необходимостта светът да бъде съставен от отделни неща, но да е единен, да е даден като нещо определено, но и да е правен, да е мой, но и да е общ, води до екзистенциалните колебания, които налагат да живеем в текстове. Пребиваването ни в света е събитийно и текстово, защото сме смъртни, но и защото сме заедно. В особено отношение с някакво "ние" постоянно получаваме едно или друго изненадващо "мене", което налага произвеждането на нов текст.

Оттук и следващата тема на моите есета. Каквото казваме, е за нещо съществуващо или желателно да съществува, но и за да се изгради някакво "ние" с общ интерес и интенция. Не само при устните и писаните текстове, но и при всяка дейност протичането се занимава с изразяване на някакво отнасяне към другите. Правим нещо, за да съществува, но и да съществува за нас, произвеждаме и нашата заедност. Не е ясно дали много правения не са предимно косвени актове за осигуряване на заедност.

Интересува ме социалната промяна, която преживяваме общо и на чийто фон бяха писани настоящите есета. Но не се занимавам пряко с нея. Защото не живеем само актуално и единствено на общата стъгда. Дори заетият по цял ден с обществени дела политик съществува и частно в едно друго време. Това ни кара да гледаме косвено на актуалната публичност. Разговорът за обществената промяна изглежда по-добър, ако се провежда през другите възможни промени, които преживяваме. Не само бих разбрал, но и бих участвал по-пълноценно в социалната промяна, ако постоянно я свързвах и отразявах от другите промени, на които съм изложен като човешко същество. Възрастовата промяна и предстоящото ми несъществуване са означаващи за напускането на социалната епоха и когато не осъзнавам това. Възрастовата промяна не е по-съществена от социалната, нито обратното. Конкретните промени не се стопяват във важна същност, с която си заслужава да се занимаваме общо. "Промяната изобщо" е помощна небулоза, идеален опит за справяне с вихъра от промени и борба срещу атаките на времето.

Ефективното отношение към социалния свят не може да се осигури от никой чист дискурс - бил той политически, екзистенциален или философски. Добрият дискурс за промяната е този, който сам практикува промяна, като се променя и допълва. Само мисленето и постоянно ново комбиниране на означаващо и означавано може да осигури пригодни за прилагане изказвания, за осъзнаване на нашата заедност в поредицата от конкретни "ние" на нова нагласа към света. Въпросът не е в това да попаднем на един друг утвърден "ние"-език, а да запазим реалното просветление и угасване на различни езици в живата неравност наедно

питане, което не решава проблема, а предлага среда за оформянето на проекти с реални цели за реални хора и човешки групи.

Това, което ме интересува, преживяването на нова промяна се улавя с прости почти всекидневни инструменти на думи като растеж, сигурност, разнообразие, памет, история, индивид, група, реалност, общество, култура. Въпросът е в каква степен бива да откъсваме тези термини от неповратливата им зависима от къси практически цели всекидневни употреби. Току-що пледирах срещу голямото откъсване, срещу попадането в капана на самодостатъчен затворен език. Разбира се, откъсването е неизбежно. Различните видове текстове са корекции и игри с всекидневния практически говор, опити за неговото изместване и пригаждане за друга употреба. И все пак този говор остава. Той е неизбежната проста мелодия, която се дочува във всички по-сложни композиции.

В този смисъл са прекрасни опитите на съвременното писателско писане, което практикува сложни философски въпроси в собствена реч. Съвременният проблем е философията да стане достъпна, всекидневието да се зарази с термини и представи на метафизиката. По друг начин това се отнася за художествената литература. Нямам предвид монотонната традиционна литературност, достъпна за много подобни "аз", а разпиляването вътре в нашия ден на разказването, писането и четенето по безброй начини, които конструират особено "аз". Съвременността има нужда не от мощни обединителни гласове, осигуряващи лесната привидност на някакво "ние", а от много видове дискурси, от бързо правене на лични стилове, които поддържат разни колебаещи се "ние" и проектират "аз-ове" С висока дискурсна свобода.

Дали съвременният свят е само игра на свободни попадащи в комбинации субекти, на опасно откъсване от тежката определеност на колективите, земята и тялото? Зад тази игра прозира драматична сериозна цел. Множащите се комбинации, в които ни вълчат вихрите на промяната, на растежа и световното глобализиране, ни изправят пред бъдещи събития, които няма да можем да неутрализираме с идеологията на традиционните културни митове. Предстои реален екзод във вселената. Той именно поставя под въпрос ценностите на колектива, на земята и собственото тяло. Изправени сме пред конкретна трансценденция, затрудняваща досегашните религии и идеологии. За да се осъществи, тя се нуждае не от абсолютна интегрална схема, прилагана за всичко, а от разноречиво участие на много и различни субекти, които правят не само едното или другото, а знаят кога да се отдават на детайли и кога да се обръщат към интегрални схеми. Основният въпрос е дали и как да участваме в започващия взрив от активни и разнообразни субекти.

Това феноменологично философстване е също неефективно. Защото е прекалено пряко. То се нуждае от материя, за да стане по-добро. Проблемите и термините на настоящата поредица от есета не могат да се изредят и представят убедително в чист вид. По-доброто им съществуване е в хода на техния собствен текст, който подготвя действителното им жизнено усвояване.